

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2012

Lucie Pokorná

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Lucie Pokorná

Probace a mediace jako forma sociální práce v trestní justici

Olomouc 2012

vedoucí práce: PhDr. Lenka Holá, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, a to výhradně za použití dále uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 3. dubna 2012

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. Lence Holé, Ph.D. za cenné rady při zpracování této práce, dále Mgr. Taťaně Mrázkové a Mgr. Haně Musialkové za ochotu při pomoci s vyhledáním a poskytnutím materiálů potřebných pro zpracování empirické části této práce.

Obsah

ÚVOD	2
1 Historie a vznik probace a mediace ve světě a v ČR	4
2 Restorativní justice	7
3 Probace	10
3.1 Parole	12
3.2 Alternativní tresty	13
3.2.1 Trest obecně prospěšných prací	14
3.2.2 Trest domácího vězení	16
3.2.3 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	18
4 Mediace	20
4.1 Činnost střediska Probační a mediační služby ČR	22
4.2 Průběh mediace	23
4.3 Případy vhodné k mediaci	24
5 Probační a mediační služba ČR	25
5.1 Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR	25
5.2 Postavení a organizace Probační a mediační služby ČR	26
5.3 Úloha Probační a mediační služby ČR v trestním řízení	27
6 Pracovníci Probační a mediační služby ČR – úředníci a asistenti – jako sociální pracovníci v trestní justici	29
6.1 Nástroje probačních pracovníků	29
6.2 Sociální práce v probaci a mediaci	30
7 Empirická část	34
7.1 Cíle empirické části	34
7.2 Popis metod výzkumu	34
7.3 Popis vlastního výzkumu	34
7.4 Vlastní výsledky	35
7.5 Diskuse a závěr	39
ZÁVĚR	42
Seznam zkratk	44
Seznam příloh	45
Seznam pramenů a literatury	46

ÚVOD

Probační a mediační služba ČR (dále také PMS ČR) působící v České republice již 12. rokem, je stále nepříliš známou institucí pro laickou veřejnost, přestože v současné době tvoří neoddělitelnou součást trestní justice. Potřeba zavedení této instituce vznikla v souvislosti s poměrně novým pojetím spravedlnosti, které klade větší důraz na humanizaci, a to restorativní justice. Na jejím základě se pak postupně začaly zavádět nové způsoby trestání, tzv. alternativní tresty, tedy tresty nespojené s odnětím svobody. Bylo proto potřeba existence takové instituce, která bude výkon těchto trestů kontrolovat a organizovat je.

Takto se utvořila specializovaná služba, spojující dvě odlišné oblasti – právo a sociální práci, která má za úkol jak kontrolovat, tak pomáhat. Její činnost, která vychází právě z konceptu restorativní justice, se zaměřuje na zájmy a potřeby osob dotčených trestným činem, tzn. nejen na pachatele, ale i oběti a jejich blízké osoby, které bývají v klasickém soudním procesu opomíjeny.

Tato práce má za cíl podat výstižný přehled o probačních a mediačních činnostech, o ukládání a významu alternativních trestů, o činnosti Probační a mediační služby ČR, a také vymezit úlohu sociální práce v probaci a mediaci. V práci je také popisován postup probačních pracovníků při práci s klienty v jednotlivých činnostech.

Začátek této práce je věnovaný historii probace a mediaci, a to jak ve světě, tak v České republice. Na něj navazuje kapitola o restorativním pojetí trestní justice, která je základem pro probační a mediační činnosti. V této kapitole je i srovnání restorativní justice s klasickou retributivní justicí. Dále popisují význam základních pojmů, jako je probace a mediaci a pojmy s nimi související. V kapitole o Probační a mediační službě ČR popisují poslání a cíle této instituce, její postavení a organizační strukturu a úlohu v jednotlivých fázích trestního řízení. Za důležité považují i zmínku o pracovnících Probační a mediační služby ČR - úřednících a asistentech. Tato kapitola je věnována předpokladům pro výkon činnosti probačních pracovníků a pracovním nástrojům, zároveň je zde část věnovaná sociální práci, která je neoddělitelnou součástí probace a mediaci.

Poslední část práce je empirického charakteru. Zaměřuje se na praktické ukázky probačních a mediačních činností formou případových studií – kazuistik, které přibližují činnost Probační a mediační služby ČR z praktického hlediska, umožňují tedy hlubší pochopení této problematiky. Cílem empirické části je hlubší poznání konkrétních případů jednotlivých činností, které Probační a mediační služba ČR vykonává a typů klientů, se kterými probační pracovníci pracují.

Pro psaní této práce budu čerpat nejen z odborných publikací a internetových zdrojů, ale také z vlastních poznatků získaných při odborné sociální praxi na středisku Probační a mediační služby ČR v Olomouci, odkud jsem získala spoustu potřebných informací a některých materiálů, ze kterých bylo pro tuto práci také čerpáno.

1 Historie a vznik probace a mediace ve světě a v ČR

Počátky probačních a mediačních činností se objevují na přelomu 19. a 20. století. Především v zemích severní a západní Evropy začíná v souvislosti s řešením trestné činnosti sílit zájem o osobu pachatele. Začaly se rozvíjet nové formy trestání a opatření nespojených bezprostředně s odnětím svobody. Tato opatření úzce souvisela s dobrovolnickou a charitativní péčí o osoby propuštěné z výkonu trestu, ale také s vývojem nových forem řešení trestních případů. Na konci 70. let 20. století se pak v Evropě začínají uplatňovat první mediační programy, které vycházely především ze zkušeností z Kanady, ale i Austrálie a Nového Zélandu. Cílem těchto mediačních programů bylo řešit trestnou činnost se zapojením pachatele i oběti.¹

V roce 1823 byla v Nizozemí založena organizace s názvem Nizozemská společnost pro morální pozvednutí vězňů, která se svou činností velmi podobala dnešním probačním službám. Tato organizace se zabývala vzděláváním vězňů, jejich náboženským vedením a poskytováním morální a částečně i materiální podpory poté, co byli propuštěni.²

Samotná probace s prvky dohledu a kontroly u USA se začíná formovat v průběhu 19. století jako specializovaná forma činnosti s pachateli. Za jejího zakladatele je považován americký obuvník John Augustus, který se dobrovolně staral o pachatele trestných činů s cílem pomoci jim. Poprvé složil kauci za muže obviněného z opilství v roce 1841. Požádal soudce, aby počkal s vynesením rozsudku a dal obviněnému možnost dodržet svůj slib, že bude vést pořádný život a bude se dostavovat k soudu. Obviněnému pak nabídl zázemí a pomoc pro řádný život na svobodě. Později předložil soudu zprávu o jeho pokrocích a požádal o uložení mírného peněžitého trestu. Do roku 1858 takto pomohl více než 2 tisícům lidí. Na základě jeho zásluh byl pak v roce 1878 přijat první probační zákon ve státě Massachusetts.³

V České republice, zejména v 60. letech 20. století, se někteří odborníci snažili o změny v trestní politice. Tito odborníci usilovali hlavně o posilování výchovně-vzdělávacích prvků při práci s pachateli trestných činů a odstraňování příčin páchání trestné činnosti. Začaly se tedy ověřovat metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, mezi něž patřily právě i osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Tímto se vytvořila profese

¹ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Průručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1 A1.

² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 18.

³ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Průručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 2 A1.

sociálních kurátorů, kteří se orientovali na pachatele trestné činnosti. Po několika letech vznikla místa specialistů pro práci s delikventní mládeží, tedy kurátorů pro mládež. V těchto profesích však převládaly prvky kontroly, a tak se koncem 80. let 20. století začalo více objevovat téma pomoci těmto osobám. Sociální práce se také začala více objevovat ve vězeňství. Sociální pracovníci pomáhali uvězněným osobám udržovat kontakty s rodinami a jejich sociálním prostředím a připravovali podmínky pro jejich případné propuštění. Tato snaha o nové trendy v zacházení s pachateli trestných činů vycházela především ze zahraničních zkušeností.⁴

Na vzniku probace a mediace se významně podíleli také studenti a přednášející z Katedry sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v čele s doc. JUDr. Helenou Válkovou. Ti založili v roce 1994 Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (dnes Sdružení pro probaci a mediaci v justici), které se začalo zabývat novými metodami řešení trestních konfliktů. Své projekty předložili Ministerstvu vnitra ČR a jejich obsah se později stal inspirací pro činnost Probační a mediační služby ČR.⁵

Roku 1994 vydala vláda usnesení č. 341, na základě kterého byla od roku 1996 na soudech zřízena místa prvních probačních úředníků. Na většině soudů byli výkonem probačních činností pověřeni administrativní pracovníci a vyšší soudní úředníci, kteří zajišťovali především administrativní stránku výkonu trestu obecně prospěšných prací a na kontrolu obviněných, jimž byla uložena zkušební doba.⁶

Jak ale uvádí Doubravová a kol.⁷: „*Tento stav však narážel na řadu omezení, např. nedostatek prostoru pro probační a mediační aktivity, nedostatečná kvalifikace a pochybnosti právní veřejnosti o účinnosti alternativních trestů a opatření. Zmíněné obtíže vedly k rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti ČR zákonným způsobem upravit organizační i personální strukturu výkonu probačních a mediačních činností zákonem.*“

Od 1. července 2000 byla zřízena modelová pracoviště Probační a mediační služby v Praze, Ústí nad Labem a Ostravě, jejichž úkolem bylo rozvíjet a ověřit nové postupy v trestním řízení. Tato modelová pracoviště se nejdříve zaměřovala na práci s osobami

⁴ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 10.

⁵ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 3-4 A1.

⁶ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 288.

⁷ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 4 A1.

závislími na návykových látkách, později na ostatní typy klientů.⁸ Oficiálně pak svou činnost zahájila Probační a mediační služba ČR 1. 1. 2001, kdy nabyl účinnosti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR.

⁸ NEDOROST, L., SOVÁK, Z., VĚTROVEC, L. Probační a mediační služba. In: *Právní rádce*. [online]. 2002-08-27, aktualizováno 2003-05-19 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-11416450-probacni-a-mediacni-sluzba-cr>.

2 Restorativní justice

Namísto chápání spravedlnosti jako odplaty je možné ji vnímat jako obnovu. Jestliže kriminalita zraňuje, spravedlnost má napravovat křivdy a napomáhat uzdravení.

Howard Zehr

Tento výrok shrnuje hlavní myšlenky tzv. restorativní justice, jejímž duchovním otcem je právě Howard Zehr, a ze které také vychází veškerá činnost Probační a mediační služby ČR.

V 70. letech 20. století vzniklo v Kanadě a USA hnutí, jehož cílem bylo prosazovat nové principy trestní spravedlnosti. Důvodem jeho vzniku byl nepřítel efektivní stávající systém trestní justice. Do českého trestního práva začaly myšlenky restorativní justice pronikat v 90. letech 20. století a později se promítly do koncepce zákona, na jehož základě vznikla Probační a mediační služba ČR.⁹

Restorativní, nebo také obnovující justice (z angl. restore – obnovit), vnímá trestný čin jako narušení lidské integrity a mezilidských vztahů, který vytváří povinnosti a závazky. Hlavním úkolem justice je pak dát věci do pořádku. Důvodem vytvoření konceptu restorativní justice bylo nedostatečné uspokojování potřeb v obvyklém justičním procesu, a to především potřeb obětí trestných činů, kterým nebyla věnována dostatečná pozornost a prostor.¹⁰

Podle Zehra¹¹ se restorativní justice „zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení. Usiluje o řešení, které je spíše výsledkem dohody zúčastněných stran než rozhodnutím autority.“ K tomu je potřeba především aktivní přístup pachatele, jež musí přijmout odpovědnost za svůj čin a pokusit se o nápravu jím způsobených škod.

Restorativní justice je postavena na třech základních pilířích, kterými jsou:¹²

- 1) vzniklé újmy a s nimi související potřeby (především poškozeného, ale i pachatele nebo společnosti),
- 2) povinnosti a závazky vyplývající z toho, co bylo trestným činem narušeno,
- 3) zapojení těch, kterých se trestný čin týká.

⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediacce: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 32 - 33.

¹⁰ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003, s. 10 - 12.

¹¹ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003, s. 17 - 18.

¹² ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003, s. 20.

V rámci tohoto pojetí justice je tedy cílem, aby pachatel:¹³

- pochopil nepřipustnost svého chování,
- přijal odpovědnost za své jednání,
- našel motivaci k nápravě vztahů narušených trestným činem,
- aktivně se podílel na procesu řešení trestné činnosti,
- využil nabídku pomoci a podpory pro sebe a své okolí.

Dále aby oběť měla příležitost:

- získat potřebné informace,
- říci, co se jí přihodilo,
- aktivně se zapojit do procesu hledání vhodného řešení,
- dostat morální a materiální satisfakci,
- znovu získat pocit bezpečí a integrity,
- využít nabídku pomoci a podpory pro sebe a své okolí.

Oproti tomuto existuje i klasická retributivní, neboli trestající, odplatná justice, která je založena na víře, že k nápravě vzniklé situace je možné dospět pouze prostřednictvím omezení pachatele. Hlavní zřetel je tedy kladen na to, aby byl pachatel po zásluze potrestán. Obě pojetí justice se shodují pouze v tom, že spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy a je nutné zachovat úměrný vztah mezi spáchaným činem a odpovědí na něj.¹⁴

Názorné srovnání obou teorií nabízí Zehr:¹⁵

Retributivní (odplatná) justice	Restorativní (obnovující) justice
Trestný čin = porušení práva a prohřešek proti státu	Trestný čin = narušení vzájemných vztahů a prohřešek proti osobě
Porušení zákona = vina pachatele	Porušení zákona = závazky a povinnosti
Spravedlnost = určení viny a uložení trestu	Spravedlnost = obnova narušených vztahů za účasti dotčených osob

Podle Karabce¹⁶ jsou zastánci restorativní justice sociologicky orientovaní kriminologové, naproti tomu juristicky orientovaní kriminologové upozorňují na nebezpečí hrozící

¹³ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 6 D1.

¹⁴ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003, s. 39.

¹⁵ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003, s. 15.

z přílišného uvolnění a upuštění od klasických zásad trestního práva pro ochranu lidských práv a společnosti. Proto konstatuje, že „zřejmě ještě nenastala doba pro plné opuštění tradičních zásad trestního procesu a pro podstatné omezení funkcí trestního práva.“

Princip restorativní justice není univerzálním řešením, které je využitelné za všech okolností. Využití těchto principů není možné např., pokud pachatel nechce nést odpovědnost za svůj čin, nebo se k němu nedoznává. Obě pojetí spravedlnosti, tedy restorativní i retributivní, se mohou vhodně doplňovat takovým způsobem, aby byly nalezeny nejvhodnější cesty k nápravě nebo alespoň ke zmírnění následků. Budoucnost je tedy spíše v kombinaci obou těchto přístupů.¹⁷

¹⁶ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, ZDENĚK. *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

¹⁷ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 35.

3 Probace

Pojem probace je odvozen z latinského probare, tj. zkoušeti, ověřovati. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, definuje probaci jako „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“¹⁸

Probací tedy rozumíme dohled, který může uložit soudce, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (parole). Dohled může také nahradit pobyt obviněného ve vazbě.¹⁹ Podle Žatecké²⁰ je tato činnost založena na účelné kombinaci tří prvků – kontroly, pomoci a poradenství, přičemž její uplatnění vede ke zvýšení účinnosti trestní sankce. Probace je také prostředkem humanizace zacházení s odsouzenými tak, že jim umožňuje být nadále součástí společnosti. Jak dále uvádí Sotolář, Púry a Šámal²¹: „*Probaci nelze chápat jako projev rezignace na splnění účelu trestu či shovívavého postoje k pachateli. Její význam spočívá v diferencovanějším přístupu k zacházení s pachateli, ve využití jiných, účelnějších prostředků k reakci na méně závažnou kriminalitu a ve vytvoření lepších podmínek a možností k postihu závažnějších trestných činů.*“

Dohled vykonává pracovník střediska PMS ČR, který vede záznam o jeho průběhu. Zprávy o průběhu dohledu pak podává soudci, případně i státnímu zástupci, a to nejméně jednou za půl roku. Ve zprávě se zjišťují klientovy úspěchy a nedostatky. V případě nedostatků pak může probační pracovník navrhnout opatření k jejich nápravě.

A co je vlastně účelem dohledu? Pravidelná kontrola chování klienta by měla přispět k jeho schopnosti vést svůj život v souladu se zákonem. Proto také vedle kontroly probační pracovník nabízí i podporu a pomoc, např. při hledání zaměstnání, vyhledání různých

¹⁸ § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění.

¹⁹ *Probační dohled*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

²⁰ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby ČR*. Ostrava: Key publishing, 2007, s. 21.

²¹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 302.

odborníků apod. Dohled nad klientem proto může nejen pomoci ke změně jeho chování, ale i snížit riziko recidivy. Tímto tedy dohled přispívá i k ochraně společnosti.²²

Dohled probíhá formou osobních setkání klienta s probačním pracovníkem většinou na středisku PMS ČR, kdy klient informuje probačního pracovníka o všech důležitých skutečnostech.²³ O tom vede probační pracovník dokumentaci, která by měla obsahovat následující údaje:²⁴

A. Osobní a sociální poměry klienta

- 1) Rodinná situace – jak a s kým klient žije, jeho závazky, sociální prostředí, jaké důsledky mu přinesla spáchaná trestná činnost.
- 2) Zaměstnání a finanční situace – získaná kvalifikace, vývoj klientovy finanční situace, kontakty na zaměstnavatele, informace o evidenci na úřadu práce, případně i klientovy plány do budoucna.
- 3) Sociální kontakty a volný čas – koníčky, zájmy, trávení volného času, kontakt se spolupachateli trestné činnosti.

B. Postoj a řešení následků trestného činu

- 1) Postoj k projednávané trestné činnosti a řešení následků – klientův zpětný pohled na trestnou činnost, předcházející trestná činnost, jaké kroky podnikl k řešení následků, finanční možnosti řešení následků.
- 2) Stanovisko poškozeného – dopad trestného činu na poškozeného, vzájemný vztah obou stran, představa o řešení.

C. Charakteristika průběhu kontaktu

- 1) Spolupráce klienta a PMS ČR – počet konzultací, aktivita klienta, na jaké úrovni je vzájemná spolupráce.
- 2) Zapojení klienta do resocializačních programů – ochota klienta se do programu zapojit, průběh programu.
- 3) Spolupráce dalších osob nebo subjektů.

V rámci dohledu může probační pracovník navázat kontakt také například s rodinou klienta, s poškozeným, zájmovými organizacemi, případně i se zaměstnavatelem (školou

²² Probační dohled. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

²³ Probační dohled. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

²⁴ Interní materiály Probační a mediační služby ČR. Probační a mediační služba ČR, 2003.

v případě mladistvého klienta). Spolupráce s pracovníkem PMS ČR je pro klienta povinná až do skončení stanovené zkušební doby nebo do odvolání náhrady vazby dohledem.²⁵

3.1 Parole

Další činností, kterou PMS ČR zprostředkovává, je podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem – parole. Tento název pochází z francouzského „parole“, což znamená slovo nebo také slib. Dalo by se tedy říci, že parole je podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) na čestné slovo, nebo slib, že se bude řádně chovat.²⁶

Odsouzená osoba ve VTOS má právo po vykonání určité části trestu²⁷ požádat soud o podmíněné propuštění. Za tímto účelem může s pomocí personálu věznice (vychovatelem, sociálním pracovníkem) kontaktovat probačního úředníka, s jehož pomocí pak připravují podklady pro soudní rozhodnutí (odsouzený by měl kontaktovat PMS ČR alespoň 3 měsíce před podáním žádosti o podmíněné propuštění). Probační úředník se seznámí se spisovou dokumentací odsouzeného, vyhodnotí všechny důležité informace a provede analýzu možných rizik opětovného spáchání trestného činu. Na základě těchto informací pak vypracuje „Stanovisko PMS ČR k žádosti o podmíněné propuštění“.²⁸ Toto stanovisko obsahuje výsledky provedené základní analýzy rizik a analýzy potřeb odsouzeného v těchto oblastech:²⁹

- 1) postoje odsouzeného ke spáchané trestné činnosti a řešení jejích následků,
- 2) rizika recidivy a popis faktorů, které mohou tato rizika zvyšovat,
- 3) potenciální ohrožení osob spojených s trestnou činností odsouzeného, jiných osob a veřejnosti.

²⁵ *Probační dohled*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

²⁶ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Parole – dohled nad podmíněně propuštěnými. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.

²⁷ Podle § 88 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, může být osoba podmíněně propuštěna po výkonu poloviny uloženého trestu, při vzorném chování odsouzeného může být tato doba i kratší než polovina. U osob, které byly odsouzeny za závažnější trestný čin (loupež, vražda, znásilnění), je podmíněné propuštění možné až po výkonu dvou třetin trestu.

²⁸ *Parole: Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

²⁹ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s. r. o., 2005, s. 297.

Na základě toho pak probační pracovník soudu buď doporučí, nebo nedoporučí podmíněné propuštění, případně může také soudu navrhnout stanovení některých podmínek, např. dohled, zdržení se kontaktu s určitou osobou apod.³⁰

3.2 Alternativní tresty

Nejznámější formou potrestání pachatele trestného činu je jeho uvěznění. Uvěznění totiž plní pro potrestání důležité společenské cíle: zbavuje odsouzené svobody, udržuje je pod kontrolou, čímž brání páchání další trestné činnosti a v ideálním případě dojde v průběhu výkonu trestu k nápravě. Avšak trest odnětí svobody se při nápravě a reintegraci osob odsouzených z drobných trestných činů a u některých zranitelných populací ukázal být kontraproduktivní. Většina vězňů se totiž vrátí do společnosti, ale řada z nich není schopna se do ní reintegrovat takovým způsobem, který bude v souladu se zákonem.³¹ „*Přestože přibývají studie zaměřené na nízkou efektivitu trestu odnětí svobody a snižující se možnost společenské reintegrace při opakovaných a dlouhodobých trestech odnětí svobody, nic zatím neukazuje na to, že by bylo možné se tohoto trestu vzdát, lze ho však úspěšně nahradit.*“³²

Od 2. poloviny 20. století se zvláště naléhavě začala projevovat potřeba zásadního přehodnocení systému státní reakce na trestnou činnost a nového vymezení priorit v oblasti trestněprávního postihu pachatelů. Začaly se tedy hledat nové formy spravedlnosti, jež by nahradily nebo doplnily stávající postupy v trestním řízení. Proto byly vytvořeny podmínky pro uplatnění alternativních způsobů řízení před soudem a alternativních trestů. Hlavními důvody k rozšíření těchto alternativ byly snaha motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákony, aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou činností, efektivně řešit přetížení soudů a orgánů činných v trestním řízení (dále jen OČTŘ), nedostatek kapacity ve věznicích, zlevnit soudní řízení, najít účinné formy prevence kriminality a přitom zachovat spravedlnost soudního rozhodování.³³

Alternativními tresty rozumíme takové druhy trestů, při nichž nedochází k bezprostřednímu odnětí svobody odsouzeného, nahrazují tedy nepodmíněný trest odnětí

³⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Parole – dohled nad podmíněně propuštěnými. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podmineně-propustenými/>.

³¹ Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 6 - 9.

³² VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. Sociální práce s pachateli. Praha: Leges, 1992, s. 8.

³³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 3.

svobody. Mezi alternativní tresty v současné platné právní úpravě³⁴ patří: domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

Alternativními tresty, jejichž kontrolou a realizací je pověřena PMS ČR jsou však jen **domácí vězení, obecně prospěšné práce a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.**

Při ukládání alternativních trestů nejde ani tak o potrestání pachatele za každou cenu, ale spíše o hledání způsobu, jak umožnit obviněnému a poškozenému žít společně v komunitě. Vychází se přitom z poznání, že trest odnětí svobody není vždy nejlepší formou potrestání. Jeho účinek zpravidla nevede ke snížení kriminality nebo recidivy trestné činnosti. Na druhé straně řada alternativních opatření je spojena s poměrně velkým omezením běžného způsobu života obviněného a představuje pro něj citelnou újmu, není tedy obecně možné je považovat za projev zmírnění trestní politiky.³⁵

Pojem alternativní trest je třeba odlišit od alternativy k potrestání, kdy vůbec nedojde k uložení trestu. Podle současného trestního práva jsou jedinými alternativami k potrestání upuštění od potrestání a upuštění od potrestání s dohledem (v případě mladistvých upuštění od uložení trestního opatření a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření).

3.2.1 Trest obecně prospěšných prací

Obecně prospěšné práce (dále jen OPP) jsou jedním z mírnějších alternativních trestů, které se v České republice ukládají. Do české trestní justice byl zaveden v roce 1996 v souvislosti s novelou trestního zákona. Tento druh trestu ukládá soud pachatelům, kteří se dopustili ne příliš závažného trestného činu – přečinu, za který trestní zákoník³⁶ stanovuje trest odnětí svobody ve výši max. 5 let.

Trest OPP spočívá ve výkonu prací k obecně prospěšným účelům spočívajících v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací a dalších činnostech. V největší míře se tedy jedná o práce nevyžadující žádnou kvalifikaci. Méně se pak ukládají práce odborné, např. zednické, zámečnické, klempířské a zcela minimálně

³⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

³⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 23 - 24.

³⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

práce vysoce odborné, jako například tvorba webových stránek, letáků, pomoc osobním asistentům u handicapovaných občanů atd.³⁷

Odsouzený je povinen tento trest odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději do 1 roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. OPP jsou vykonávány ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí.³⁸ Před uložením trestu OPP je třeba znát stanovisko obviněného k uložení tohoto trestu, na jehož základě pak soud rozhoduje. Vypracováním tohoto stanoviska proto soud pověří příslušné středisko PMS ČR. Při rozhodování o uložení trestu OPP musí soud přihlížet ke zdravotnímu stavu obviněného.

Soud může uložit trest OPP v rozsahu 50 – 300 hodin (u mladistvých 50 – 200 hodin). Odsouzený musí trest odpracovat do 1 roku od ode dne nařízení trestu. Po vykonání trestu dojde k zahazení odsouzení (výmaz z rejstříku trestů). V případě, že odsouzený trest nebude vykonávat nebo se mu bude vyhýbat, může soud rozhodnout o přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody, přičemž 1 neodpracovaná hodina se přemění na 1 den odnětí svobody.³⁹ Soud však může lhůtu pro odpracování OPP prodloužit až o 6 měsíců.

Trest OPP může být uložen také vedle jiného trestu (s výjimkou trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení), není také vyloučeno uložení více trestů OPP současně. OPP mohou být uloženy i v rámci zkušební doby podmíněného propuštění z VTOS. Tento trest by dále neměl být ukládán klientům, kterým byl v předchozích 3 letech přeměněn v trest odnětí svobody.⁴⁰

Osoba, které byl uložen trest OPP je povinna se do 14 dnů dostavit na středisko PMS ČR za účelem projednání podmínek tohoto trestu. O druhu a místě výkonu OPP rozhoduje příslušný soud, o termínu zahájení OPP rozhoduje probační pracovník.

Při projednávání podmínek trestu OPP probační pracovník zjišťuje následující informace o obviněném:⁴¹

³⁷ *Aktuální otázky k praxi trestu obecně prospěšných prací*. Podkladový materiál PMS ČR pro analýzu prováděnou IKSP. Praha: PMS ČR, 2008.

³⁸ *Obecně prospěšné práce: Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

³⁹ *Obecně prospěšné práce: Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

⁴⁰ *Obecně prospěšné práce: změny po rekodifikaci trestního zákoníku a novele trestního řádu*. Školení pro specialisty OPP (interní materiály PMS ČR). Kroměříž: Justiční akademie Kroměříž, 2009.

⁴¹ *Metodický postup střediska PMS ČR v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací*. PMS ČR, 2003, s. 4. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf.

- a) postoj klienta ke spáchanému trestnému činu a uloženému trestu, jeho motivaci vykonat trest,
- b) časové možnosti vzhledem k jeho zaměstnání, studiu, rodinné situaci,
- c) zdravotní stav a zdravotní omezení (nutno doložit lékařskou zprávou),
- d) rodinné a sociální poměry,
- e) předchozí trestná činnost,
- f) postoj klienta k poškozenému, k odčinění způsobené újmy a náhradě škody,
- g) klientovy psychosociální potřeby,
- h) ověřené kontakty na klienta.

Záznam o projednání podmínek trestu OPP je pak zaslán soudu jako podklad pro nařízení tohoto trestu.

Kontrolu výkonu trestu OPP provádí probační pracovník minimálně jednou za dva měsíce, a to buď osobně, telefonicky nebo písemně v součinnosti s institucí, která výkon tohoto trestu umožnila. Dále je klient zván na osobní konzultace ve středisku PMS ČR, kdy probační pracovník nejen kontroluje výkon trestu, ale nabízí klientovi i odbornou psychosociální pomoc, případně zprostředkovává kontakty na potřebné odborníky.⁴² O průběhu výkonu trestu OPP je probačním pracovníkem informován soud.

3.2.2 Trest domácího vězení

Trest domácího vězení (dále jen TDV) je novým alternativním trestem, který byl do trestní justice zaveden s účinností od 1. 1. 2010. Tento trest spočívá v omezení osobní svobody pachatele, ale zároveň ho za stanovených podmínek ponechává na svobodě. Osoba odsouzená k TDV je povinna se zdržovat ve svém obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech od 20:00 do 5:00 h. Tuto dobu však soud může upravit tak, aby nebránil zaměstnání odsouzeného nebo potřebné lékařské péči. Maximální výše TDV je 2 roky. TDV může být uložen za spáchání přečinu (provinění u mladistvých) a podmínkou jeho uložení je písemný slib pachatele, že se bude ve stanovené době zdržovat v určeném obydlí (TDV tedy nemůže být uložen pachateli proti jeho vůli).⁴³

⁴² Metodický postup střediska PMS ČR v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. PMS ČR, 2003, s. 5 a 7. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf

⁴³ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Trest domácího vězení. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>.

Tato poměrně moderní sankce, která představuje určitý kompromis mezi omezením svobody pachatele a jeho ponecháním na svobodě, je nejpřísnější alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.⁴⁴ Při ukládání tohoto druhu trestu jsou však důležité ještě další okolnosti týkající se například povahy trestného činu, z nichž některé uložení tohoto trestu vylučují. Jedná se například o trestné činy páchané přímo z domova (domácí násilí), nebo prostřednictvím internetu. Stejně tak nemůže být TDV uložen osobám, které nemají zajištěné žádné bydliště apod.⁴⁵

Před uložením TDV provádí probační úředník předběžné šetření, při němž se zjišťují důležité okolnosti uložení tohoto trestu, které mají na jeho uložení vliv (např. bytové a sociální poměry). Tato spolupráce je podmíněna souhlasem obviněného a splněním podmínek pro uložení TDV. Probační úředník provede analýzu rizik a potřeb obviněného, na jejichž základě může soudu navrhnout uložení omezení nebo povinností obviněnému. Důležité je také zjistit stanovisko obviněného k náhradě škody a postoji k poškozenému.⁴⁶

Kontrolu TDV podle § 334b zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zajišťuje PMS ČR ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného, nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem, přičemž odsouzená osoba je povinna umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí. Tyto náátkové kontroly jsou doplněny konzultacemi odsouzeného s probačním úředníkem na středisku PMS ČR. Probační úředník kontroluje dodržování uložených podmínek, tedy zda se po stanovenou dobu zdržuje na určeném místě, zda hradí náhradu škody, náklady spojené s trestním řízením a náklady TDV. Zároveň však odsouzenému poskytuje odbornou pomoc při řešení jeho problémů. Probační úředník je také po celou dobu trvání TDV v kontaktu s rodinou odsouzeného, případně s osobami, které společně s odsouzeným obývají prostory výkonu trestu. V případě, že odsouzený neplní podmínky výkonu trestu, probační úředník tuto skutečnost oznamuje soudu, který pak může rozhodnout o náhradním VTOS s maximální výší do 1 roku.⁴⁷

Ke dni zavedení TDV však Ministerstvo spravedlnosti ČR elektronické monitorovací systémy nezajistilo a tento stav trvá dodnes. Realizace elektronického

⁴⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 308 - 309.

⁴⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 311.

⁴⁶ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Trest domácího vězení. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>.

⁴⁷ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Trest domácího vězení. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>.

monitorování byla naplánována na období od r. 2011 – 2013. Kontrola trestu tak spočívá pouze v namátkových návštěvách probačních pracovníků, která však vzhledem k jejich vytíženosti nemůže být příliš efektivní. To je také důvodem, proč se soudy zdráhají s jeho udělováním. Jak uvádí předseda obvodního soudu pro Prahu 1 Libor Vávra: „*Má-li být domácí vězení druhým nejprísnějším trestem po trestu odnětí svobody, musí jej tak pociťovat především odsouzený pachatel. A k tomu dojde až ve chvíli, bude-li vědět, že je permanentně sledován jeho pohyb. To, že jde namísto nepřetržitého sledování nouzově a přechodně jen o nahodilé kontroly, výrazně snižuje razanci trestu. Zkrátka není tak přísný.*“⁴⁸

Pro přehled o aktuálním stavu ukládání TDV uvádím níže tabulku:⁴⁹

Tresty domácího vězení v Česku

Soudní kraj	Dosud odsouzeno	Nyní vykonává trest
Praha	11	4
Středočeský	24	8
Jihočeský	48	25
Západočeský	29	10
Severočeský	30	16
Východočeský	48	27
Jihomoravský	50	22
Severomoravský	55	20
Celkem	295	132

Zdroj: Probační a mediační služba, údaje aktuální ke konci srpna 2011

3.2.3 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (dále jen trest zákazu vstupu) byl rovněž zaveden současně s účinností trestního zákoníku, tedy v roce 2010.

Tento druh trestu je určen zejména sportovním fanouškům (ve většině případů fotbalových, ale i hokejových), kteří se dopustili úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou nějaké akce (může se však jednat i například o návštěvníky vystoupení určitých

⁴⁸ DOSTÁL, D., PLCHOVÁ, Z. Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu. In: *Profit*. [online]. 2011-11-05 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>.

⁴⁹ DOSTÁL, D., PLCHOVÁ, Z. Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu. In: *Profit*. [online]. 2011-11-05 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>.

hudebních skupin). Trest zákazu vstupu spočívá v tom, že odsouzenému je zakázána účast na soudem stanovených akcích.⁵⁰ Soud může tento trest uložit až do výše 10 let.⁵¹

Zavedení tohoto trestu bylo reakcí společnosti na násilí na sportovních utkáních, především fotbalových. Inspirací byla hlavně situace ve Velké Británii, která zejména v 70. až 80. letech 20. stol. čelila rozsáhlým projevům agrese a násilí na fotbalových stadionech, což vyvrcholilo při finále o Pohár mistrů evropských zemí. Fotbaloví fanoušci svým útokem na soupeře vyvolali davovou paniku, při níž zahynulo 39 osob a téměř 600 jich bylo zraněno. Na základě těchto událostí došlo k přijetí právní úpravy upravující zákaz vstupu na určité akce.⁵²

Při výkonu trestu je odsouzený povinen spolupracovat s probačním úředníkem, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a pokud tak stanoví probační úředník, dostavovat se k určenému útvaru Policie ČR v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce.⁵³ Pro efektivitu trestu zákazu vstupu je tedy důležitá spolupráce i dalších subjektů, jako je právě Policie ČR (zejména Služba kriminální policie a vyšetřování zabývající se problematikou diváckého násilí a extremistickými projevy chování), ale i právě organizátorů zakázaných akcí a poskytovatelů specifických programů, pokud byly odsouzenému uloženy.⁵⁴

⁵⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.

⁵¹ § 76 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

⁵² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 160 – 161.

⁵³ § 77 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

⁵⁴ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.

4 Mediace

Pro mnoho právních sporů existuje řešení, které není nutné hledat v soudní síni. Pro mimosoudní řešení sporů mluví několik faktů. Soudní procesy v ČR bývají rigidní a mnohdy zdlouhavé. Také finanční stránka je nepřehlédnutelná. V průběhu soudních sporů, které se táhnou několik let, ubývají účastníkům nejen síly, ale i materiální prostředky, dochází ke ztrátě motivace a účelnosti samotné podstaty sporu a účelnosti jeho řešení.⁵⁵

Jedním ze způsobů řešení trestních konfliktů je mediace. Mediáci (z latinského medius – střed, nestranný) můžeme chápat jako neformální proces, jehož cílem je urovnání konfliktů a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí. Totoho procesu se účastní obviněný a poškozený za účasti mediátora – nestranné osoby, jehož úkolem je proces usměrňovat. Cílem mediace je tedy dosažení takového řešení, které bude pro všechny zúčastněné akceptovatelné a zároveň promítnutelné do určitého rozhodnutí v trestním řízení.⁵⁶ Mediace je také nejvhodnějším způsobem pro úpravu vztahů, ve kterých vedle konfliktního základu existuje i silný podíl emocionální složky.⁵⁷

Mediace je známá nejen v oblasti trestního práva, ale právě v trestním řízení vyžaduje mediace velice specifický postup, ve kterém se prolínají nejen právní aspekty, ale také například psychologické a sociologické.⁵⁸ K výkonu mediace v trestních věcech pověřuje zákon⁵⁹ Probační a mediační službu ČR, která provádí mediaci bezplatně a výhradně na základě souhlasu obou stran, tzn. poškozeného i obviněného.⁶⁰ V rámci střediska PMS ČR provádí mediaci probační úředníci, kteří mají znalosti z oblasti příslušných právních předpisů, ale také profesionální dovednosti z oblasti komunikace a vyjednávání.⁶¹

Mediační jednání probíhá formou setkání obou stran za účasti nestranného prostředníka - mediátora. Samotné mediaci předchází individuální rozhovory mediátora s každým z účastníků. Obě strany tak mají možnost vyjádřit své pocity, názory a zájmy. Mediační jednání tak může vyústit v urovnání konfliktu a ve společnou dohodu o náhradě škody. To pak může při svém rozhodování zohlednit soudce nebo státní zástupce. O zahájení mediačního jednání může požádat jak poškozený a obviněný, ale i jejich příbuzní, státní

⁵⁵ PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 40.

⁵⁶ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, s. 21.

⁵⁷ PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 39.

⁵⁸ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, s. 25.

⁵⁹ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

⁶⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Mediace. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>.

⁶¹ Mediace. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

zástupci, soudci, sociální kurátoři, obhájci a další, kdo jsou daným trestným činem nějak dotčeni.⁶²

Mediace má zpravidla podobu vyjednávání, přičemž komunikaci zúčastněných stran usnadňuje a řídí nestranný mediátor. Mediátor při mediačním jednání využívá i některé techniky využívané v psychoterapii či poradenství, nicméně není jeho cílem zabývat se do hloubky psychologickými problémy, přestože mediace může vyvolat silné citové reakce. Mediátor se snaží přimět obě strany k společnému řešení, domluvit se s nimi na cílech, kterých chtějí dosáhnout a na cestě, jak jich dosáhnout.⁶³ Poškozený má také možnost při společném setkání vyjádřit své pocity, potřeby a zájmy, říci obviněnému přímo, co mu způsobil a tím se domoci nejen materiálního, ale také mezilidského narovnání své újmy. Na druhou stranu však má i obviněný prostor vyjádřit své potřeby a zájmy, může vysvětlit okolnosti svého jednání. Má možnost poškozenému nabídnout náhradu škody, omluvit se, a tím přijmout odpovědnost za své jednání.⁶⁴

Mediace by měla být založena na důvěře a otevřenosti. Jelikož je mediační jednání neformální, není nutné při tvrzení některé ze stran předkládat jakékoli důkazy. Zároveň také skutečnosti týkající se trestného činu, které při mediaci vyjdou najevo, nemohou být použity jako důkaz v soudním řízení. Mediace dále neřeší otázku viny a nevin, není tedy možné dojít k procesně použitelnému upřesnění skutkového stavu, je pouze možné upřesnit, co je mezi stranami sporné.⁶⁵

Mediační jednání má také oproti soudnímu jednání některé výhody: je více diskrétní, méně finančně nákladné, méně časově náročné, účast na něm je dobrovolná a zúčastněné strany bývají výrazně spokojenější s formou dohody, protože ji sami vytvářeli, rozumí jí a vychází z jejích možností. Mediační proces může také přinést více efektivní a kreativní řešení, kterého by při soudním řízení bylo těžko dosaženo.⁶⁶ Využití mediace přináší také lidsky citlivější zohlednění potřeb a zájmů dotčených osob a důkladnější individualizaci řešení jednotlivých případů.⁶⁷

⁶² *Mediace*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

⁶³ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, s. 27.

⁶⁴ *Mediace*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

⁶⁵ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, s. 28.

⁶⁶ ŠIŠKOVÁ, T. Mediace umožňuje rychlé a kultivované řešení konfliktů. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2005, č. 4, s. 26.

⁶⁷ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, s. 24.

Obecně tedy za přednosti mediace oproti soudnímu řízení považujeme:⁶⁸

- 1) dobrovolnost účasti stran,
- 2) soukromí a záruka uchování důvěrných informací,
- 3) kontrola nad procesem řešení sporu a jeho výsledkem,
- 4) pochopení druhé strany a možnost být pochopen ve vnímání a prožívání dané situace druhou stranou,
- 5) ujasnění si potřeb, zájmů a očekávání obou stran,
- 6) snížení napětí a zlepšení vzájemných vztahů a uchování a zkvalitnění prostoru pro případnou budoucí spolupráci,
- 7) vyhnutí se soudnímu sporu a tím snížit časové i finanční investice,
- 8) jednání v neformálním a bezpečném prostředí,
- 9) výrazně lepší spokojenost zúčastněných stran s formou dohody a jejího dodržování.

4.1 Činnost střediska Probační a mediační služby ČR

Středisko PMS ČR zahajuje činnost v oblasti mediace na základě podnětu, pokynu k zahájení činnosti nebo z vlastní iniciativy. Pokyn k zahájení činnosti obdrží středisko PMS ČR od orgánů činných v trestním řízení (dále jen OČTK), podnět k mediaci však může podat jakákoliv osoba dotčená trestným činem (poškozený, obviněný, rodiče obviněného, obhájce, pracovníci sociálně právní ochrany dětí apod.). Pokud podá podnět k mediaci některá z těchto osob, nebo středisko PMS ČR vytipuje případ z vlastní iniciativy, musí si vyžádat stanovisko státního zástupce, který se vyjádří možnosti PMS ČR vstoupit do případu.⁶⁹

Na základě pokynu k zahájení činnosti pak středisko PMS ČR začne podnikat první kroky. Probační úředník pozve obě zúčastněné strany k úvodní konzultaci, kde zjišťuje možnosti mediace. Pokud obě strany souhlasí, stanoví se datum mediace. Samotné mediace se mohou zúčastnit nejen obviněný a poškozený, ale i další osoby (rodinní příslušníci, obhájce), přičemž s jejich přítomností musí obě strany souhlasit. Úkolem probačního úředníka (mediátora) při jednání je napomáhat oběma stranám komunikovat, vyjasňovat sporné oblasti a hledat vzájemně prospěšné řešení. V případě, že se obě strany dohodnou, dbá probační úředník na to, aby dohoda byla v souladu s dobrými mravy, vyjadřovala

⁶⁸ ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČR. Výhody mediace a typy sporů. www.amcr.cz. [online]. © 2011 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/vyhody-mediace-typy-sporu/>.

⁶⁹ Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem. PMS ČR, 2003, s. 2. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast bez_priloh.pdf.

svobodnou vůli účastníků a uspokojovala jejich potřeby a zájmy. O výsledku mediace pak probační úředník sepíše zprávu, která se uloží do probačního spisu, a kterou předá soudci nebo státnímu zástupci jako podklad pro rozhodnutí.⁷⁰

Hlavními úkoly mediátora tedy jsou:⁷¹

- 1) vysvětlení procesu mediace, jeho fází a postupů,
- 2) usnadnění komunikace a odpovědnost za proces,
- 3) shromažďování informací o daném případě a práce se stanovisky, emocemi a postoji klientů,
- 4) analýza informací, definování sporných bodů,
- 5) zprostředkování dohody, zvážení jednotlivých návrhů a pomoc se sepsáním dohody.

4.2 Průběh mediace

Na začátku mediace pronese mediátor úvodní slova. Jeho cílem je navodit atmosféru důvěry a tvůrčího řešení. Je také nutné, aby mediátor vzájemně představil osoby, které se mediace účastní, vysvětlit podstatu mediace a svou roli v mediačním jednání.⁷²

V další fázi mají klienti prostor ke svému vyjádření, sdělují svoje vnímání konfliktní situace. Mediátor oběma stranám naslouchá, otázkami je podporuje ve sdělování a otevřenosti, snaží se získat maximum možných informací pro vzájemné porozumění. Poté shrne sporné body a přeformuluje stížnosti klientů na předměty jednání. Dále určí seznam předmětů jednání, a tím strukturuje další program.⁷³

V další fázi mediace dostávají obě strany možnost vzájemné komunikace. Mediátor kontroluje průběh procesu mediace, dodržování dohodnutých pravidel, zajišťuje atmosféru bezpečí a důvěry, podporuje klienty ve sdělování a sleduje vyváženost procesu. Na základě informací, které během mediace od obou stran získá, se pak zaměřuje na to, co mají klienti společného. To pak bude základem pro hledání možných řešení.⁷⁴

Na základě identifikace potřeb a zájmů klientů se pak společně hledá řešení, které by uspokojovalo zájmy obou stran. Mediátor podněcuje klienty k tvůrčímu a kooperativnímu přístupu, ti pak vymýšlejí různé možnosti řešení. Poté se sepiší ta řešení,

⁷⁰ Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem. PMS ČR, 2003, s. 2–4. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf.

⁷¹ PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 123.

⁷² HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada publishing, 2003, s. 106.

⁷³ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada publishing, 2003, s. 106 - 107.

⁷⁴ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada publishing, 2003, s. 107 - 108.

která jsou podle klientů nejlepší. To je základem pro konečnou dohodu. Vrcholem mediačního procesu je pak vytvoření a sepsání dohody.⁷⁵

4.3 Případy vhodné k mediaci

V případě mediaci je vhodné, aby PMS ČR zahájila svou činnost v co nejranější fázi trestního řízení (pouze u závažnějších trestných činů je vhodné vstoupit do případu později, s ohledem na oběť trestného činu), protože právě v této fázi lze předpokládat vyšší míru motivace ke spolupráci ze strany pachatele. Nejdůležitějším předpokladem vhodnosti případu k mediaci je doznání pachatele a jeho ochota napravit následky trestného činu. Dále je také případem vhodným k mediaci takový případ, kdy se pachatel i oběť před spácháním trestného činu znali. K mediaci jsou také vhodné případy, kdy pachatel trestného činu byl dosud netrestaný, tzn. prvopachatel, anebo pachatelem byla osoba mladistvá.⁷⁶

Z hlediska povahy spáchaného trestného činu jsou k mediaci vhodné následující případy:⁷⁷

- 1) majetková kriminalita (např. trestné činy krádeže, podvody),
- 2) trestné činy z nedbalosti,
- 3) trestné činy v dopravě,
- 4) trestné činy proti rodině, životu a zdraví, narušující občanské soužití (např. zanedbání povinné výživy, ublížení na zdraví, rvačka, výtržnictví).

I přes úsilí probačních pracovníků se mediaci v praxi realizuje v relativně malém množství případů. Důvodem bývá nezájem především obětí aktivně vstoupit do procesu. Oběť mívá se setkáním s pachatelem obavy, zejména jde-li o seniory nebo osoby se speciálními potřebami, nebo nepokládá společné setkání za užitečné. Naopak pachatel ve většině případů je ochoten se mediaci zúčastnit, uvědomuje si totiž nebezpečí trestního řízení a hrozící sankce.⁷⁸ Mediaci není vyloučena ani po pravomocném soudním rozhodnutí.

⁷⁵ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada publishing, 2003, s. 108.

⁷⁶ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediaci: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 41 - 42.

⁷⁷ *Mediace*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

⁷⁸ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediaci: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 53.

5 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR je specializovaná sociální služba, která působí v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR. Zaměřuje se na práci s pachateli trestných činů a jejich obětí.⁷⁹

Probační a mediační služba ČR působí v ČR od 1. 1. 2001, kdy nabyl účinnosti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

5.1 Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR

Posláním PMS ČR je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, a to vytvářením podmínek pro uplatňování alternativních postupů v trestním řízení, zajištěním výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný čin. Za tímto účelem provádí PMS ČR probaci a mediaci, podílí se na řešení trestních sporů, usiluje o urovnání konfliktů a obnovení respektu k právním normám.⁸⁰

Zřízením Probační a mediační služby ČR se utvořila nová multidisciplinární profese na poli trestní politiky, jež vychází se součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, především trestního. Jejím úkolem je zajišťování a organizace výkonu alternativních trestů a opatření, příprava podkladů pro jejich ukládání, ale také nabízí možnost zprostředkování jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu (mediaci). Důraz je také kladen na zájmy poškozeného, ochranu společnosti a prevenci kriminality.⁸¹

Hlavními cíli činnosti PMS ČR jsou:⁸²

Integrace pachatele – pachatel je veden k tomu, aby žil ve společnosti v souladu se zákony a respektoval je.

Participace poškozeného – oběť je zapojena do procesu řešení následků trestného činu, kterým byla poškozena, je jí poskytnuta pomoc při obnovení jejího pocitu bezpečí a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – PMS ČR přispívá k ochraně společnosti efektivní kontrolou výkonu trestů a opatření předcházet nebezpečí dalšího opakování kriminality.

PMS ČR při své činnosti úzce spolupracuje s OČTŘ, zejména se soudy a státními zastupitelstvími, ale také například s Vězeňskou službou ČR, s orgány sociálně právní

⁷⁹ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s. r. o., 2005, s. 283.

⁸⁰ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1 D1.

⁸¹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Poslání a cíle. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

⁸² *Probační a mediační služba ČR: Informace o poskytovaných službách*. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

ochrany dětí, školskými zařízeními atd. V případě trestu OPP spolupracuje PMS ČR i s institucemi, které výkon tohoto trestu realizují (např. obecní úřady, neziskové organizace).

5.2 Postavení a organizace Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba ČR je organizační složkou státu a jedná jeho jménem, nemá však právní subjektivitu. Provádí úkony probace a mediace, plní další úkoly v trestním řízení a vykonává oprávnění uvedená v trestním zákoníku, trestním řádu, případně dalších, a to na území ČR. Ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci je Ministerstvo spravedlnosti ČR. V čele PMS ČR stojí ředitel, který ji zastupuje navenek a jedná jejím jménem.⁸³

PMS ČR se po organizační stránce člení na:⁸⁴

- a) **ředitelství** se sídlem v Praze (v čele ředitel PMS ČR),
- b) **regiony** – tvoří je střediska v obvodech působnosti krajských soudů (v čele regionální vedoucí),
- c) **střediska** – působí v sídlech okresních soudů (v čele vedoucí střediska).

Ředitelství se dále člení na jednotlivé úseky. Ředitel organizuje a kontroluje činnost PMS ČR, dále např. schvaluje rozpočet PMS ČR, vydává interní normy a odpovídá za odbornou činnost PMS ČR.

Regionální vedoucí řídí, organizují a kontrolují činnost středisek ve svém regionu a odpovídají za jejich chod.

Vedoucí střediska odpovídá za jeho chod, řídí, organizuje a kontroluje práci střediska, metodicky vede činnost úředníků a asistentů apod.⁸⁵

V zájmu koncepčního a metodického ovlivňování a usměrňování činnosti PMS ČR byla zřízena také **Rada pro probaci a mediaci** jako poradní orgán ministra spravedlnosti. Mezi její úkoly patří navrhování pravidel pro vytváření probačních programů, pravidel a standardů probační a mediační činnosti, projednává koncepční a metodické materiály

⁸³ *Organizační řád PMS ČR* [online]. Článek 1 oddíl II. Praha: PMS ČR, 2011. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/organizacni-rad/>.

⁸⁴ *Organizační řád PMS ČR* [online]. Článek 4 oddíl IV. Praha: PMS ČR, 2011. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/organizacni-rad/>.

⁸⁵ *Organizační řád PMS ČR* [online]. Článek 6 oddíl VI. Praha: PMS ČR, 2011. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/organizacni-rad/>.

připravené Ministerstvem spravedlnosti ČR a další. Rada se skládá především ze soudců, státních zástupců, probačních úředníků a dalších odborníků v oblasti probace a mediaci.⁸⁶

5.3 Úloha Probační a mediační služby ČR v trestním řízení

PMS ČR podle § 4 odst. 1 zák. o PMS ČR vytváří předpoklady k tomu, aby mohla být věc projednána v trestním řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tímto účelem poskytuje obviněnému pomoc, kontroluje jeho chování, spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím obviněného, s cílem, aby vedl v budoucnu řádný život.

V každé fázi trestního řízení má PMS ČR svou úlohu. Rozlišení stadia trestního řízení je dle Žatecké⁸⁷ významné z hlediska zapojení obviněného do kontaktu s PMS ČR, dobrovolné či nedobrovolné spolupráce a charakteru poskytovaných služeb.

1) Přípravné řízení

Přípravné řízení je stadium před rozhodnutím soudu. V rámci tohoto stadia spočívá činnost PMS ČR zejména v:⁸⁸

- obstarávání podkladů o osobě obviněného, o jeho sociálním a rodinném zázemí,
- vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,
- vykonávání dohledu nad chováním obviněného pokud bylo rozhodnuto o nahrazení vazby dohledem.

V této fázi trestního řízení je spolupráce PMS ČR s obviněným, případně dalšími účastníky (např. poškozenými) zpravidla dobrovolná. Podnět k zahájení činnosti může podat sám obviněný, soudce, státní zástupce, ale i např. Policie ČR a další.

2) Řízení před soudem

Ve stadiu řízení před soudem je úkolem PMS ČR napomáhat k objasnění příčin trestného činu a k urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným.⁸⁹

⁸⁶ § 12 odst. 1 až 3 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

⁸⁷ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby ČR*. Ostrava: Key publishing, 2007, s. 54.

⁸⁸ § 4 odst. 2 písm. a) až c) zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění.

⁸⁹ § 184 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Probační pracovníci mohou být i přítomni u soudního jednání, je-li to účelné. Mohou vyjadřovat svá stanoviska k různým skutečnostem, např. k uložení trestu, k přeměně trestu apod.

3) Vykonávací řízení

Většina činností vykonávaných PMS ČR se odehrává právě ve fázi vykonávacího řízení. Činnost PMS ČR v této fázi řízení spočívá zejména v:⁹⁰

- ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,
- ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

⁹⁰ § 4 odst. 2 písm. d) až e) zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

6 Pracovníci Probační a mediační služby ČR – úředníci a asistenti – jako sociální pracovníci v trestní justici

Úkoly Probační a mediační služby ČR plní v rámci jejích středisek specializovaní pracovníci – úředníci a asistenti.⁹¹ Probační úředník má více pravomocí než probační asistent a může asistenta pověřovat plněním různých úkolů a administrativními činnostmi. Probační úředník vykonává náročnější probační činnosti a může být také mediátorem. Naproti tomu probační asistent je spíše pověřován vedením agendy obecně prospěšných prací. Probační úředník může být také na rozdíl od asistenta jmenován vedoucím střediska.

Probačním úředníkem se může stát bezúhonná osoba, způsobilá k právním úkonům s ukončeným vysokoškolským magisterským vzděláním ze společenskovední oblasti. Dále musí absolvovat odborný kvalifikační program v délce 12 měsíců ukončený odbornou zkouškou. Tento kvalifikační program zahrnuje teoretickou i praktickou výuku práva, společenskovedních disciplín, sociální práce a komunikačních dovedností.⁹²

Asistentem se může stát bezúhonná osoba starší 21 let, způsobilá k právním úkonům, která získala středoškolské vzdělání ve společenskovední oblasti. Asistenti absolvují specializační kurz v délce trvání 6 měsíců, kde se vzdělávají v oblasti práva, společenských věd, sociální práce a komunikačních dovedností.⁹³

6.1 Nástroje probačních pracovníků

Pro každou práci jsou nezbytné určité pracovní nástroje, stejně tak i pro práci probačních úředníků a asistentů. Jejich nástroje rozdělujeme na dvě kategorie - aktivní a pasivní.

Aktivní nástroje jsou takové, při kterých je zapojován sám klient a je při nich nutná klientova spolupráce. Mají interaktivní povahu a předpokladem pro jejich využití je vzájemná komunikace. Aktivní nástroje slouží k naplňování specifických konceptů PMS ČR, mají povahu procesu a přinášejí možnosti nových pohledů, změny postojů a přispívají k efektivitě řešení případů. Nejdůležitějším aktivním nástrojem je profesionální rozhovor probačního pracovníka s klientem, který se řídí profesionálními zásadami a také kontextem justice, ve kterém je realizován.

⁹¹ § 8 odst. 1 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

⁹² *Statut PMS ČR* [online]. Čl. 6 až 7 oddílu III. Praha: PMS ČR, 2007. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/statut-pms-cr/>

⁹³ *Statut PMS ČR* [online]. Čl. 8 oddílu III. Praha: PMS ČR, 2007. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/statut-pms-cr/>

Pasivními nástroji rozumíme takové aktivity úředníků a asistentů, které jsou realizovány bez přímé součinnosti s klientem. Jejich výstupem je například získání informace nebo potvrzení určité skutečnosti (dotazy na rejstřík trestů, centrální evidenci obyvatel, centrální evidenci vězňů atd.).⁹⁴

Při své práci jsou úředníci a asistenti také povinni řídit se určitými zásadami a principy, mezi které patří:⁹⁵

- 1) **důstojnost jednání** – probační pracovníci musí respektovat důstojnost a autonomii klientů, jejich základní lidská práva a svobody,
- 2) **zákonnost** – výkon probačních a mediačních činností musí být vždy v souladu s právními předpisy,
- 3) **přiměřenost intervence** – probační pracovníci při zásahu vůči pachateli nesmí překročit míru rozsahu a obsahu pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zastupitelství,
- 4) **vyváženost** – vyvážený přístup k potřebám a zájmům obviněných, poškozených a společnosti za účelem nalezení řešení případu přijatelného pro všechny,
- 5) **motivace** – aktivní přístup při řešení případu (podpora pachatele při změně dosavadních vzorců chování a poškozeného při participaci na případu),
- 6) **transparentnost** – dostatečná informovanost OČTŘ o průběhu práce s klienty a poskytnutí srozumitelných informací klientům o systému a prostředí, ve kterém se ocitli v důsledku události trestného činu,
- 7) **individualizace** – postup práce s klienty vychází z jejich individuálních potřeb, zájmů a okolností případu,
- 8) **včasnost intervence** – usiluje o kontakt s klienty v co nejranější fázi trestního řízení.

6.2 Sociální práce v probaci a mediaci

Významnou úlohu v justici, především v probaci a mediaci, má bezesporu sociální práce. Jak již bylo výše zmíněno, v probaci a mediaci se prolínají jak prvky dohledu, tak prvky pomoci. S tímto pak souvisí otázka jejich vzájemné rovnováhy. Vyváženost prvků

⁹⁴ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1-2 D1.

⁹⁵ DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1-2 D1.

dohledu a pomoci je ve velké míře závislá na osobnosti probačního pracovníka, na jeho otevřenosti, empatii, přímosti jednání s klientem a také respektování klientovy osobnosti.⁹⁶

Na úvod je však důležité uvést základní informace o sociální práci v obecné rovině. Klimentová⁹⁷ uvádí, že přestože není ustálená všeobecně platná definice sociální práce, většina teoretiků tohoto oboru se shoduje, že sociální práce je „*vědecky fundovanou odbornou disciplínou, která speciálními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě.*“ Základním cílem sociální práce je podle Americké národní asociace sociálních pracovníků⁹⁸ pomáhat jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a zároveň vytvářet příznivé společenské podmínky pro naplnění tohoto cíle. Podle Navrátila⁹⁹ je cílem sociální práce podpora klienta v situaci, kdy sám není schopen fungovat, a kdy je tato potřeba vnímána a vyjádřena společností. Jinou definici nabízí například Matoušek¹⁰⁰, který tvrdí, že: „*sociální práce je společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů.*“ Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, skupinám, rodinám i komunitám k sociálnímu uplatnění a k vytvoření podmínek pro jejich příznivé společenské podmínky.

Činnost probačních pracovníků by tedy neměla nespočívat pouze v dohledu a kontrole. Jejich důležitým úkolem je především péče o klienta, pomoc při zvládání problémů a vedení k takovému způsobu života, který nebude v rozporu s normami společnosti. Proto by měl probační pracovník být více sociálním pracovníkem, než dohlížejícím úředníkem, neboť musí odhalit zejména sociální pozadí klienta, které vedlo ke spáchání trestné činnosti. Za tímto účelem se probační pracovník zaměřuje na klientovu osobnost, jeho hodnoty, rodinné a sociální vazby. Je tedy žádoucí, aby byl mezi klientem a probačním pracovníkem vytvořen kladný osobní vztah.¹⁰¹ S pachatelem trestného činu je třeba zacházet takovým způsobem, který bude respektovat obecně uznávané společenské hodnoty – humanismus, ochranu lidské důstojnosti, a který také bude prospěšný jak pro pachatele, tak pro jeho rodinu i celou společnost.¹⁰²

⁹⁶ VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992, s. 39 - 40.

⁹⁷ KLIMENTOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce I*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2001, s. 6.

⁹⁸ In: NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 12.

⁹⁹ In: NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 11 - 12.

¹⁰⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 11.

¹⁰¹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 301.

¹⁰² VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992, s. 8 - 9.

Podle mnoha zkušeností je známo, že lidé páchající trestnou činností mají mnohdy problémy, a to buď rodinné, osobní nebo sociální. Právě tyto problémy pak bývají ať přímo, nebo nepřímo, důvodem páchaní trestných činů. Cílem pomoci probačního pracovníka je pak řešení příčin a následků trestného činu, podpora aktivní účasti pachatele na řešení problémových situací, nalezení sociálně žádoucího způsobu chování, ale také nalezení vyváženého zohlednění potřeb a zájmů poškozeného.¹⁰³

Práce probačního pracovníka s klientem směřuje zejména k:¹⁰⁴

- motivaci klienta při řešení následků trestného činu,
- podpoře nalezení silných stránek a rizik klientova života,
- zajištění plnění uložených povinností a omezení,
- motivaci začlenit se zpět do společnosti,
- vyhledání a zprostředkování další odborné pomoci (např. psychologické).

Nejčastější metody využívané probačními pracovníky při práci s klienty jsou metody individuální. V případě mediace pak také vystupují jako zprostředkovatelé setkání dvou stran – obviněného a poškozeného, případně se mediace mohou účastnit i jiné osoby (rodiče mladistvého, obhájce). Probační pracovníci však mohou působit i jako koordinátoři práce s klientem – manažeři případu – koordinují vstup do případu dalších osob, které se podílejí na jeho řešení.¹⁰⁵

Při své práci pak probační pracovník využívá následujících technik:¹⁰⁶

- aktivní naslouchání,
- konstruktivní dotazování,
- reflektování,
- efektivní vyjednávání,
- rozvíjení pozitivních možností,
- odhalování a rozvíjení lidských zdrojů.

¹⁰³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 306.

¹⁰⁴ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 306.

¹⁰⁵ KROFTOVÁ, A., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s. r. o., 2005, s. 289.

¹⁰⁶ Pilotní projekt justiční probační a mediační služby, Ethum č. 18/1998. In: SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 308 - 309.

Hlavním cílem činnosti probačního pracovníka ve vztahu ke klientovi je tedy získání si klientovy důvěry, motivovat ho podporovat při reintegraci do společnosti a vzbudit v něm zájem aktivně řešit vzniklou situaci.

Proč je však důležité vůbec se zabývat osudem pachatelů, proč si zasluhují spoluúčast společnosti? Měli bychom mít na vědomí, že ani pachatel nepřestává být člověkem a členem občanské společnosti, svým potrestáním určitým způsobem trpí, bez ohledu na to, že dříve způsobil újmu jinému.¹⁰⁷ Pachatelé i jejich rodinní příslušníci se právě díky spáchání trestného činu dostávají do specifických životních a právních situací, většinou i do společenské izolace. Tuto společenskou distanci a nedůvěru pak často prohlubují svým chováním, recidivitou, které vedou k jejich společenské marginalitě.¹⁰⁸

Proto je v moderním trestním právu středem zájmu nejen samotný trestný čin, ale i člověk jako jeho původce. To je také důvodem rozšiřování trestního procesu o nové instituty. Pro resocializaci pachatele a uložení individuálního trestního opatření je tedy nutná znalost pachatelovy osobnosti. Proto je žádoucí, aby po celou dobu trestního stíhání u pachatele probíhala sociální intervence. Tímto se pak sociální práce stává důležitým partnerem justičních orgánů.¹⁰⁹

¹⁰⁷ VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992, s. 8 - 9.

¹⁰⁸ VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992, s. 11.

¹⁰⁹ VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992, s. 39.

7 Empirická část

Empirická část této práce je zaměřena na praktické ukázky probačních a mediačních činností, a to formou případových studií – kazuistik. V těchto studiích se budu zabývat případy olomouckého střediska Probační a mediační služby ČR.

7.1 Cíle empirické části

Cílem empirické části je hlubší poznání konkrétních případů jednotlivých činností, které Probační a mediační služba ČR vykonává a typů klientů, se kterými probační pracovníci pracují.

7.2 Popis metod výzkumu

Cíle empirické části budou naplněny pomocí metod kvalitativního výzkumu. Konkrétně byla pro výzkum použita metoda případové studie. Případová studie je podle Hendla¹¹⁰ detailní studium jednoho případu, ve kterém jde o zachycení složitosti případu, a o popis vztahů v jejich celistvosti.

Pro získávání a sběr dat byla použita metoda analýza dokumentů. Za dokumenty pro účely tohoto výzkumu budou považovány úřední listiny obsažené v probačních spisech, tj. soudní rozsudky, znalecké posudky, protokoly Policie ČR, zprávy PMS ČR o úkonech, o průběhu dohledu, o výsledku mediace, opisy z rejstříku trestů, zprávy z věznice apod., jedná se tedy o takové dokumenty, které probační pracovníci evidují ke každému klientovi v probačním spise. Získaná data byla zaznamenávána poznámkováním.

Pro vyhodnocování a interpretaci dat byla použita metoda uchování a organizace dat. Poznámky získané při studiu dokumentů byly poté přepsány do souvislého textu. Poté byla provedena transkripce shrnujícím protokolem.

7.3 Popis vlastního výzkumu

Vlastnímu výzkumu předcházelo studium odborné literatury zabývající se kvalitativním výzkumem a případovými studiemi. Za tímto účelem jsem zvolila odbornou publikaci Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace.¹¹¹

Pro realizaci výzkumu byli kontaktováni pracovníci střediska PMS ČR v Olomouci, s nimiž byl dohodnut termín, kdy jsem se dostavila na středisko. Za pomoci těchto pracovníků, kteří mi navrhovali různé případy, které bych mohla zpracovat, jsem náhodně vybrala takové případy, které podle mého názoru vhodně reprezentují obecně se vyskytující

¹¹⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 104.

¹¹¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

jevy v daných oblastech. Nejedná se tedy o takové případy, které jsou svou povahou výjimečné, málo se vyskytující nebo extrémní.

Byly mi tedy poskytnuty probační spisy daných klientů, které jsem prostudovala a z nich vypisovala informace potřebné k vypracování kazuistik. Z těchto spisů a z dokumentů v nich obsažených pak byly vypsány informace o osobě klienta a jemu uloženému trestu, ze kterých byly vypracovány případové studie.

7.4 Vlastní výsledky

Nyní se seznámíme s konkrétními případy, které jsou výsledkem empirické části. Tyto případy jsou značeny podle činností vykonávaných PMS ČR.

Probační dohled

Pan M. je 23-letý mladý muž. Chtěl se trochu podívat po světě, a proto se rozhodl, že pojede na dovolenou. Vzal si půjčku a odjel na několik dní na Slovensko do Bratislavy. Odtud pak odjel navštívit Prahu. Ubytoval se v hotelu a volný čas trávil procházkami, návštěvami hospod a erotických klubů. Později však všechny peníze, které měl z půjčky na dovolenou, utratil v automatech a erotických klubech. Napadlo ho tedy, že si peníze půjde někam „půjčit“. Ve večerních hodinách proto zašel do prodejny s erotickými pomůckami, kde po prodáváče požadoval vydání finanční hotovosti, přičemž z náprsní kapsy vytáhl pistoli, kterou si pořídil poté, co jej kdysi přepadli a okradli, a prodáváče ji ukázal. Ta mu sdělila, že má finanční hotovost maximálně 1000 Kč, proto pan M. později odešel s nepořízenou. Následně však navštívil jeden z pražských barů, kde se situace opakovala, personál však na něj zavolal policii.

Pan M. byl za tento čin odsouzen ke 2,5 rokům odnětí svobody se zkušební dobou 5 let s dohledem a současně mu byl uložen zákaz pobytu na území hl. m. Prahy. Sám tvrdí, že byl pod vlivem alkoholu a vše si pamatuje jen útržkovitě. Už jako mladistvý byl souzen poté, co nožem ohrožoval taxikáře, kterému nechtěl zaplatit za cestu. Za tento čin byl podmíněně odsouzen, zkušební dobu však absolvoval řádně.

Pan M. bydlí se svou rodinou v rodinném domku a zaměstnaný je jako brusič. Pochází z kompletní rodiny průměrné sociokulturní úrovně. Jeho otec je policista, matka pracuje jako dělnice. Vyrůstal spolu s jedním bratrem, rodiče je vychovávali laskavě. Nikdo z rodiny nebyl nikdy trestán. Pan M. ve škole prospíval podprůměrně, po základní škole se vyučil jako zedník. Jako zedník později i pracoval, stavební práce ho ale nebavily, a tak si našel práci jako slévárenský dělník.

Vážnou známost nikdy neměl, ale rád navštěvuje erotické kluby a priváty. Nemá žádné vyhraněné zájmy, dříve však chodíval na ryby. Volný čas tráví sledováním televize, hraním her na počítači, občas chodí i venčit psa. Už od časně dospělosti však konzumuje pravidelně alkohol, sám se však na něm necítí být závislý. Konzumaci alkoholu mu dosud nikdo nevyčítal. S drogami také žádné zkušenosti nemá a hazardní hry nikdy nadměrně nehrál.

Podle jeho matky problémy vyústily z konfliktů mezi panem M. a jeho otcem. Není to však agresivní člověk, chová se společensky a slušně. Dokonce řádně splácí své dluhy. Panu M. byl stanoven interval návštěv střediska PMS na 1x za 2 měsíce. Na středisko se dostavoval vždy v dohodnutém termínu a nebyly s ním žádné problémy.

Po několika měsících však pan M. svůj čin zopakoval, a to stejným způsobem a na stejném místě. Doma vzal 50 tisíc Kč, odjel do Prahy, přestože měl zákaz pobytu na jejím území, a opět se vydal loupit do erotické prodejny. Následně však byl zadržen policisty a umístěn do vazební věznice, odkud prohlašoval, že pokud jej pustí, bude loupit tak dlouho, dokud jej zase nechytí a nezavrou. Pan M. se tedy ve zkušební době neosvědčil, proto v současné době vykonává svůj trest odnětí svobody v délce trvání 2,5 roku.

Parole

Pan R. se spolu se svými dvěma kamarády rozhodli, že si zlepší svou finanční situaci vyloupěním pošty. Jelikož jeden z kamarádů pana R. byl zaměstnancem této pošty, vyhotovil plán budovy a přístupové cesty a na základě toho loupež společně naplánovali. Na WC v zadní části budovy rozbili okno a tím se dostali dovnitř. Zaměstnance pošty spoutali, páskou jim zalepili oči a ústa. Poté přestříhli zámky na mřížích, kde byla uložena finanční hotovost. Panu R. a jeho dvěma přátelům se podařilo odcizit téměř 20 milionů Kč a cenná psaní v hodnotě téměř 70 000 Kč. Nasedli do auta a odjeli na místo, které si předem určili. Tam spálili nepotřebné věci a peníze si rozdělili. Později však byli dopadeni a odsouzeni, přičemž pan R. byl odsouzen ke 12 rokům odnětí svobody.

Svůj trest si pan R. odpykával ve věznici se zvýšenou ostrahou. Ve výkonu trestu se choval bezproblémově a vězeňským personálem byl rovněž dobře hodnocen. Byly mu celkem 13x uděleny kázeňské odměny za dobrou pracovní morálku, svým přístupem k práci byl příkladem pro ostatní. Volný čas využíval ke sportovním aktivitám, hlavně ke kondičnímu cvičení. Zapojoval se také do vzdělávacích aktivit. Po celou dobu výkonu trestu udržoval intenzivní kontakty s rodinou, která mu poskytovala jak materiální, tak psychickou podporu.

Poté, co si pan R. odpykal 2/3 trestu, tzn. 8 let, požádal o podmíněné propuštění. Chtěl se vrátit ke své rodině a žít plnohodnotný život. Zároveň si byl dobře vědom svého finančního závazku. Svého činu velmi litoval a podle znaleckého posudku došlo během výkonu trestu k částečnému dozrání osobnosti. Soud proto jeho žádosti vyhověl a stanovil zkušební dobu na 7 let s dohledem.

Pan R. vyrůstal v úplné rodině se starším bratrem. Rodiče obě děti řádně vychovávali. Z rodiny nikdo nebyl nikdy trestán. Ve škole prospíval s velice dobrým prospěchem. Později se vyučil instalatérem. Po ukončení školy začal pracovat jako sanitář ve vojenské nemocnici.

Po propuštění z výkonu trestu byl pan R. ubytován u rodičů. Zpočátku byl nezaměstnaný, ale později si našel zaměstnání jako stavební dělník a začal bydlet na ubytovně. Svoje dluhy řádně splácel a s PMS ČR také spolupracoval. Dále také udržuje kontakt se svým kamarádem z vězení, kterému pravidelně posílá balíčky s hygienou. Pan R. si našel i přítelkyni, ke které se přestěhoval, a se kterou vychovávají dceru, kterou má přítelkyně pana R. z předchozího vztahu. V současné době pan R. pracuje jako údržbář v administrativní budově a s přítelkyní zvažují svatbu.

Obecně prospěšné práce

Pan K. se dostal do finanční tísně. Po celodenním pobytu v hospodě a konzumaci několika piv se rozhodl, že si přilepší pomocí krádeže stavebního materiálu. Vše si dobře naplánoval, do auta si připravil nářadí potřebné ke krádeži. Vytipoval si stavební firmu, přelezl drátěný plot a vnikl do jejího areálu. Tam přestříhl visací zámky, než však stačil cokoli vycizit, hned na místě uslyšel policejní auta. Schoval se, ale neutíkal, zanedlouho byl tedy zadržen strážníky městské policie. Na místě se k protiprávnímu jednání doznal, proto byl převezen na policejní stanici a později na záchytnou stanici, jelikož byl pod vlivem alkoholu.

Pan K. žije v domě se svými rodiči a sestrou. Již z dřívější doby má záznam v rejstříku trestů za krádeže, byl podmíněně odsouzen na 10 měsíců se zkušební dobou na 2 roky, v této lhůtě se však osvědčil. Několikrát už byl i vyslýchán kvůli opilství. Nemá stálou práci, vydělává si příležitostně na brigádách. Takto si musel vydělat i na náhradu škody ve výši 500 Kč, kterou stavební firmě způsobil. Přestože byl pod vlivem alkoholu, vše si dobře pamatuje. Jak sám tvrdí, problémy s alkoholem prý nemá. Poškozené firmě se za svůj čin i omluvil a uvedl, že jej celá věc velmi mrzí a svůj trest si chce odpracovat.

Soudem mu byl tedy za přečin krádeže uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin.

Pan K. měl lhůtu k odpracování trestu 3 měsíce ode dne nástupu. Práce si sjednal v TJ Sokol v místě svého bydliště. Náplní jeho práce byl úklid a údržba u poskytovatele. Trest si však odpracoval už během 2 měsíců. Poskytovatel byl s panem K. velmi spokojen, práce vykonával bez problémů a spolupracoval. Pan K. odpracoval dokonce o 2 hodiny navíc, tedy 102 hodin.

Mediace

Pan P., student vysoké školy, a jeho 17-ti letá přítelkyně E., spolu chodili téměř 4 roky. Během společných chvil si rádi pořizovali videa a fotografie zachycující jejich pohlavní styk. Jednoho dne se však s panem P. přítelkyně rozešla. Rozchod bral velmi špatně, byl našťvaný, brečel. Když se pak náhodně potkali ve vlaku, P. jí vzal z ruky mobilní telefon a utekl s ním. Později jí ho vrátil, ale chyběla v něm SIM karta. To E. neřešila, jen mu šla později říct, ať ji už dál neobtěžuje. Pan P. jí poté poslal sms, ve které stálo, že ji nechá být pouze v případě, že s ním bude mít sexuální styk, což E. odmítla.

P. se rozhodl, že se E. za rozchod pomstí. Vytvořil proto webové stránky, kam pořízená videa a fotografie umístil. Pod ně umístil osobní údaje patřící jeho bývalé přítelkyni E., spolu s nabídkou sexuálních služeb z její strany. Následně si vytvořil nový e-mail, ze kterého poslal odkazy na tyto webové stránky matce své přítelkyně, kolegyni její matky a ředitelce školy, do které chodila.

Když pak E. přišla do školy, vše se dozvěděla od ředitelky a výchovné poradkyně. S nimi pak kontaktovala Policii ČR a linku E-bezpečí, která stránky ihned zablokovala.

Při vyšetřování případu bylo na základě výpisu o uskutečněném telekomunikačním provozu zjištěno, že pan P. skutečně zřídil e-mailovou adresu, ze které byly poslány odkazy, i samotné webové stránky. Soudem byl proto za tento čin obviněn.

Středisko PMS ČR v Olomouci kontaktoval obhájce pana P. s návrhem na mediaci. Státní zástupce vydal souhlasné stanovisko, proto byla probačním úředníkem kontaktována poškozená E., která s mediací souhlasila. Obě strany byly tedy nejprve pozvány na individuální konzultaci a později byl s nimi dohodnut termín mediačního jednání.

Ke společnému jednání na středisku PMS se pan P. dostavil v doprovodu své advokátky, poškozená E. v doprovodu matky. P. se ke svému jednání doznal, poškozené se omluvil. Svého zkratkovitého jednání po rozchodu velmi litoval. Poškozená E. omluvu přijala, a uvedla, že od oné události navštěvuje psychologickou poradnu. Pan P. proto E.

nabídl i finanční odškodnění ve výši 10 tisíc Kč na zmírnění způsobených následků a na úhradu léčby u psychologa. S výší navrhované částky E. souhlasila, proto byla sepsána společná dohoda. Pan P. proto hradil odškodnění v měsíčních splátkách 2 tisíce Kč.

Soud poté rozhodl o potrestání pana P. a uložil mu trest odnětí svobody ve výši 2 let se zkušební dobou na 2 roky.

7.5 Diskuse a závěr

Z výše získaných informací budou jednotlivé případy kategorizovány a porovnávány mezi sebou v určitých oblastech.

Z hlediska spáchaného trestného činu lze u jednotlivých případů vyzorovat, že nepříznivá finanční situace je velmi častým důvodem pro páchaní trestné činnosti. Jak v případě pana M., podmíněně odsouzeného s probačním dohledem za pokus o loupež, u kterého je otázkou, do jaké míry myslel svůj pokus o loupež, vzhledem k tomu, že svou pistoli jen ukázal, nikoliv s ní vyhrožoval nebo někoho ohrožoval. Svůj vliv zde měla jistě i přítomnost alkoholu, stejně jako u pana K., kterému právě alkohol dodal odvalu ke krádeži stavebního materiálu, ke které však ani nestačilo dojít, protože byl na místě zadržen městskými strážníky. Stačil pouze způsobit nepatrnou majetkovou škodu, kterou způsobil při přestřížení zámků. O nepatrné škodě však nelze hovořit v případě pana R., kterému se podařilo se svým kamarádou uloupit vysokou finanční hotovost na poště. Za to pan R. strávil celkem 8 let ve věznici se zvýšenou ostrahou, odkud byl podmíněně propuštěn za dobré chování. Přestože pan R. spáchal závažný trestný čin, na rozdíl od předchozích dvou případů neměl pan R. v minulosti žádné záznamy o trestné činnosti, nemá problémy s alkoholem a dalo by se říci, že trest odnětí svobody splnil v jeho případě svůj účel, tzn., že došlo k nápravě pachatele. Od těchto případů se značně odlišuje trestný čin spáchaný panem P., který byl pro jeho spáchaní motivován touhou pomstít se své bývalé přítelkyni za rozchod, a to tím, že zveřejnil na internetu erotické záběry, které si spolu pořídili. Pan P. si nejspíš zcela neuvědomil, jaké následky takový čin může mít. Proto také souhlasil s mimosoudním vyřešením případu – mediací, která vedla ke vzájemné dohodě.

Co se týká osoby klientů – pachatelů – lze vyzorovat, že pachateli bývají především muži. Ti pak bývají, jako pan K. (OPP) nebo pan M. (probační dohled), často nezaměstnaní, což je pak vede právě ke špatné finanční situaci. Svou roli zde sehrává i záliba v alkoholu, což byl také problém v těchto dvou případech. U pana K., který si práce odpracoval poměrně rychle, a dokonce i 2 hodiny navíc, je tedy otázkou, jak moc se napravil a zda dále bude schopen žít v souladu se zákonem. U pana M. se však uložený trest minul účinkem,

své možnosti prokázat, že umí vést řádný život na svobodě, nevyužil. Další častou charakteristikou uvedených pachatelů bývá nižší vzdělání, z nichž žádný z odsouzených za majetkovou trestnou činnost nemá vyšší než střední vzdělání. Stejně tak pan R. (parole) přes výborný prospěch ve škole dosáhl středního vzdělání, je to však podle probačních zpráv velmi slušný a milý člověk, který svého činu lituje, a u kterého podle soudního znalce došlo k dozrání osobnosti. Z výkonu trestu udržoval intenzivní kontakty s rodinou, což lze také považovat za pozitivum. Pan R. se napravil a v současnosti vede řádný život. Od těchto případů se opět liší pan P. (mediace), který je studentem vysoké školy, na rozdíl od předchozích případů si však nejspíš nebyl zcela vědom toho, že páchá trestnou činnost. O osobě pana P. pak v probačním spise nebylo více informací. Z uvedených případových studií také není možné vyvozovat, že by na osobnost pachatelů měla negativní vliv jejich rodina.

Srovnání klientů podle délky spolupráce s PMS ČR vychází ze závažnosti spáchaného trestného činu. Panu R. za trestný čin loupeže byla po podmíněném propuštění stanovena zkušební doba s dohledem na 7 let, což je vůbec nejdelší možná doba dohledu, která se ukládá pachatelům trestných činů závažnější povahy. 5 let dohledu bylo uloženo panu M. za pokus o loupež. Pan M. však svůj čin zopakoval, jeho jednání bylo účelové, spolupráce s PMS ČR byla tedy přerušena, protože pan M. si vykonává svůj trest odnětí svobody. V případě pana K., který se svým trestem OPP souhlasil a vykonal jej již za 3 měsíce, spolupráce s PMS ČR byla také poměrně krátká. Pan P., jehož případ byl vyřešen pomocí mediace, také nebyl nucen k dlouhodobější spolupráci s PMS ČR, z uvedených případů byla tedy jeho spolupráce nejkratší.

Z hlediska dobrovolnosti spolupráce je zřejmé, že dobrovolný kontakt s PMS ČR navázal pan R., jehož cílem bylo dostat se na svobodu a žít plnohodnotný život a pan P., který si zvolil smírnější cestu vyřešení svého případu pomocí mediace. Přestože spolupráce obou klientů byla bez větších problémů, dobrovolně se jistě klienty PMS ČR nestali pan K. a pan M., kterým byla spolupráce s probačními pracovníky uložena spolu s jejich trestem.

Co se týká metod, které probační pracovníci použili při práci s uvedenými klienty, většinou se jednalo o metody individuální, tedy metody práce s jednotlivcem, v případě mediace pak byly užity metody práce se skupinou.

Vzhledem k tomu, že většina záznamů probačních pracovníků je stručná, nebylo vždy možné zjistit některé informace. Například u případové studie zabývající se trestem obecně prospěšných prací nebylo možné získat tolik informací týkajících se klientova osobního života, to znamená, že nebyly popisovány jeho rodinné, sociální a jiné poměry v takové

míře, jako v ostatních případech. Tyto informace probační pracovníci nejspíš nepotřebují tolik znát jako u klientů, jimž byl udělen přísnější trest za závažnější trestný čin. U tohoto druhu trestu je spíše pozornost věnována samotnému výkonu prací a klientově spolupráci. Stejně tak u případové studie mediace nebylo možné získat hlubší informace o osobních poměrech klientů, proto je více zaměřena na popis případu. Nejvíce informací se pak dalo získat u případů probace a parole, kde byly záznamy o klientech a jejich životě mnohem podrobnější.

Případy byly zvoleny tak, aby reprezentovaly obecně se vyskytující jevy, které svou povahou nejsou až tak výjimečné, jak již bylo zmíněno výše.

Celkově lze tedy shrnout, že klienti PMS ČR bývají ve velké míře osoby, které se ocitly v problémové situaci, jež je pak vedla k páčání trestné činnosti.

ZÁVĚR

Za několikaleté působení si v České republice Probační a mediační služba ČR vytvořila své stálé místo, bylo by dost složité, kdyby dnes bez ní měla fungovat trestní justice. Probace je důležitým institutem ve způsobu trestání, umožňuje potrestaným osobám prokázat, že umí žít ve společnosti bez dalšího páchání trestné činnosti, na stejném způsobu je založena parole, tedy propuštění odsouzené osoby po odpykání části trestu. Probační činnost je inspirována restorativním pojetím trestní justice. Právě toto pojetí hledící na trestný čin jako na narušení společenské integrity je rovněž nedílnou součástí dnešní justice. Souhlasím s názory autorů, kteří uvádějí, že retributivní justice nemůže být zcela nahrazena justicí restorativní. V určitých případech totiž není její užití účelné. Restorativní justice tedy může stávající systém spravedlnosti pouze doplnit. Stejně tak mediace je velmi užitečným a mnohdy účinným způsobem řešení konfliktů, a to nejen těch trestních. Šetří náklady i síly nejen soudům, ale i samotným účastníkům. Tato metoda řešení konfliktů nabízí řešení, které se více zabývá zájmy obou zúčastněných stran, a s jejím výsledkem bývají strany mnohdy spokojenější, než s výsledkem, kterého by bylo dosaženo soudním rozhodnutím.

Tato práce se také zaměřovala na úlohu sociální práce v probačních a mediačních činnostech, která je součástí kapitoly věnované probačním pracovníkům – úředníkům a asistentům. Vyplyvá z ní tedy, že sociální práci z probace a mediace nelze vyčlenit, protože právě na principech sociální práce jsou tyto činnosti založeny. Probace, mediace, parole, alternativní tresty, to vše vychází z humanitních principů, trestný čin je tedy chápán nikoliv jako problém jednotlivce, ale celé společnosti. Přestože se osoby páchající trestnou činností dopustily protisociálního jednání, nepřestávají být součástí naší společnosti. Práce s pachatelem trestných činů je založena na poznání pachatelovy osobnosti a znalosti jeho sociálního prostředí, rodiny a dalších důležitých skutečnostech týkajících se pachatelova života. Bez znalosti těchto informací by těžko bylo možné těmto osobám pomoci a naplňovat tak cíle jednak sociální práce, tak i restorativní justice a samotné instituce Probační a mediační služby ČR. Tímto se tedy sociální práce stala důležitým partnerem justičních orgánů.

Tato práce měla za cíl podat výstižný přehled o probačních a mediačních činnostech, o ukládání a významu alternativních trestů, o činnosti Probační a mediační služby ČR, a také vymezit úlohu sociální práce v probaci a mediaci. Tyto cíle byly naplněny popisem a vysvětlením pojmů probace a mediace, popisem činnosti, cílů a poslání Probační a mediační služby ČR, popisem alternativních trestů a vymezením úlohy sociální práce v probaci

a mediaci jako důležité součásti způsobu zacházení s odsouzenými osobami. Cílem empirické části této práce bylo hlubší poznání konkrétních případů jednotlivých činností, které Probační a mediační služba ČR vykonává a typů klientů, se kterými probační pracovníci pracují. Tyto cíle byly naplněny vypracováním případových studií, které toto hlubší poznání umožňují a jejich závěrečným zhodnocením. Případové studie jsou vzájemně porovnávány z hlediska různých aspektů.

Pro tuto práci bylo čerpáno z odborných publikací jak právnických, tak publikací z oboru sociální práce.

Seznam zkratek

PMS ČR	Probační a mediační služba ČR
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
TDV	Trest domácího vězení
OPP	Obecně prospěšné práce
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
TREST ZÁKAZU VSTUPU	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Seznam příloh

Příloha č. 1: Probační a mediační služba ČR. Informace o poskytovaných službách – informační leták

Příloha č. 2: Probační dohled – informační leták

Příloha č. 3: Parole. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – informační leták

Příloha č. 4: Obecně prospěšné práce. Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR – informační leták

Příloha č. 5: Trest domácího vězení. Průvodce pro klienty PMS ČR – informační leták

Příloha č. 6: Mediace – informační leták

Seznam pramenů a literatury

- DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada publishing, 2003. ISBN 80-247-0467-6.
- KARABEC, Z. *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8. ISBN 80-7338-021-8.
- KLIMENTOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce I.* Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-2440-318-8.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.
- PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-92-1.
- SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
- SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-73-18-261-0.
- ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.
- ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. Praha: Leges, 1992. ISBN 80-85638-01-0.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003. ISBN 80-902998-1-4

ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby ČR*. Ostrava: Key publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-093-9

Probační dohled. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

Obecně prospěšné práce: Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

Mediace. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

Parole: Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

Probační a mediační služba ČR: Informace o poskytovaných službách. Probační a mediační služba ČR. Informační leták.

Aktuální otázky k praxi trestu obecně prospěšných prací. Podkladový materiál PMS ČR pro analýzu prováděnou IKSP. Praha: PMS ČR, 2008.

Obecně prospěšné práce: změny po rekodifikaci trestního zákoníku a novele trestního řádu. Školení pro specialisty OPP. Kroměříž: Justiční akademie Kroměříž, 2009.

Interní materiál Probační a mediační služby ČR. Probační a mediační služba ČR, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Poslání a cíle. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Mediace. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. www.pmscr.cz [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Parole – dohled nad podmíněně propuštěnými. *www.pmscr.cz* [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Trest domácího vězení. *www.pmscr.cz* [online]. © 2002-2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>.

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČR. Výhody mediace a typy sporů. *www.amcr.cz*. [online]. © 2011 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/vyhody-mediace-typy-sporu/>.

Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem. PMS ČR, 2003, s. 2–4. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf.

Metodický postup střediska PMS ČR v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. PMS ČR, 2003. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf.

Organizační řád PMS ČR [online]. Praha: PMS ČR, 2011. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/organizacni-rad/>.

Statut PMS ČR [online]. Praha: PMS ČR, 2007. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/statut-pms-cr/>.

Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu. In: *Profit*. [online]. 2011-11-05 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>.

Probační a mediační služba. In: *Právní rádce*. [online]. 2002-08-27, aktualizováno 2003-05-19 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-11416450-probacni-a-mediacni-sluzba-cr>.

Sociální práce/Sociálna práca [online]. 2005, č. 4. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2005-4-090221133531.pdf>.

ZÁKONY

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Pokorná
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Lenka Holá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Probace a mediace jako forma sociální práce v trestní justici
Název v angličtině:	Probation and mediation as a form of social work in criminal justice
Anotace práce:	Tato práce má za cíl podat výstižný přehled o probačních a mediačních činnostech, o ukládání a významu alternativních trestů, o činnosti Probační a mediační služby ČR, a také vymezit úlohu sociální práce v probaci a mediaci. Empirická část práce se zaměřuje na praktické ukázky probačních a mediačních činností formou případových studií, které přibližují činnost Probační a mediační služby ČR z praktického hlediska a umožňují tak hlubší pochopení této problematiky.
Klíčová slova:	probace, mediace, parole, alternativní tresty, restorativní justice, Probační a mediační služba ČR, sociální práce
Anotace v angličtině:	This work aims to give an accurate overview of the probation and mediation activities, the storage and importance of alternative punishments, the work of the Probation and Mediation Service of CR, and also define the role of social work in the probation and mediation. Empirical part focuses on practical examples of probation and mediation activities through case studies that bring the activities of the Probation and Mediation Service from a practical point of view and allow a deeper understanding this issue.
Klíčová slova v angličtině:	probation, mediation, parole, alternative punishments, restorative justice, the Probation and mediation service of CR, social work
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Probační a mediační služba ČR. Informace o poskytovaných službách – informační leták Příloha č. 2: Probační dohled – informační leták Příloha č. 3: Parole. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – informační leták Příloha č. 4: Obecně prospěšné práce. Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR – informační leták Příloha č. 5: Trest domácího vězení. Průvodce pro klienty PMS ČR – informační leták Příloha č. 6: Mediace – informační leták
Rozsah práce:	48 s.
Jazyk práce:	Český